

Arbetsrätten i Kina – en papperstiger?

Svensk arbetsrätt intresserar kineser • Goda arbetsvillkor ett framtida konkurrensmedel

En rad arbetsrättsliga reformer har stärkt de kinesiska arbetstagarnas ställning, åtminstone på papperet.

I praktiken begränsas dock reformernas genomslagskraft av ett politiserat rättssystem och en låg implementeringsgrad.

Samtidigt pekar arbetstagarnas växande politiska medvetenhet och partitoppens intresse av att bevara stabiliteten i landet på en framtida reell förbättring av arbetsrätten. Det menar Oscar Berger, arbetsmarknadsråd i Peking.

Tillsammans med Stefan Hult, arbetsmarknadsministerns Östasiensamordnare, höll Oscar Berger den 28 november, i ett seminarium om arbetsrätten i Kina. Stefan Hult inledde med att redogöra för Kinas socioekonomiska förutsättningar.

Kina är, med asiatiska mått mätt, inte längre ett låglöneland även om inkomstskillnaderna är enorma och fattigdomen är utbredd i de inre delarna av landet. Medan minimilönen motsvarar ungefär 800 kronor i månaden är det inte ovanligt att en civilingenjör tjänar cirka 20 000 kronor. De regionala skillnaderna lockar miljoner migrantarbetare från inlandet till de blomstrande kuststäderna där de lever under usla förhållanden i logementbostäder.

– De sociala problemen beror bland annat på att migrantarbetarna saknar rätt till utbildning och sjukvård eftersom rättigheten är knuten till hemorten och inte orten där de jobbar, förklarar Stefan Hult.

Liksom befolkningen i västvärlden brottas kineserna med en demografisk utmaning; allt fler äldre ska försörjas av, relativt sett, allt färre unga vilket till en del är ett resultat av enbarnspolitik.

– Kina är alltför exportberoende. Därför måste man utveckla en starkare inre marknad genom att förbättra levnadsstandarden också i inlandet och skapa mer av ett konsumtionssamhälle. För närvarande pågår stora omflyttningar av industrier från kusten till de inre delarna av Kina, säger Stefan Hult.

Men det kinesiska rättssystemet är ett slött verktyg som inte förmår att möta de samhälls-omvälvningar som Kina står inför. Många jurister saknar helt juridisk utbildning och rättssystemet styrs av politiska hänsynstaganden som skulle te sig främmande för en modern rättsstat. Wang Shengjun, högste domare i Kinas högsta domstol, kan ses som en inkorporation av det kinesiska rättssystemet och dess svagheter, enligt Oscar Berger.

– Wang Shengjun har en examen i historia. Under kulturrevolutionen blev han, som så många andra unga på den tiden, bonde och de senaste decennierna har han stigit i graderna inom kommunistpartiet.

Wang Shengjuns maktodelningslära kan sammanfattas enligt följande: Domstolarna ska döma i första hand enligt kommunistpartiets åsikter, i andra hand enligt folkets och i tredje hand enligt lagen.

Den första arbetsrättslagen kom 1995 i kö-

vattnet av 1980-talets privatiseringar då 60 miljoner människor förlorade jobben. Den innehöll bland annat bestämmelser om åtta timmars arbetsdag, 16-årsgräns för barnarbete och krav på anställningskontrakt. På papperet såg lagen bra ut men, som så ofta när det handlar om kinesisk rätt, var den mycket vagt formulerad. Exempelvis stod ingenting om vilka följderna blir när kontrakt saknas.

I samband med arbetsrättsliga reformer 2008 och partiets uttalade ambitioner att lägga större vikt vid sociala frågor skärptes kontraktslagen och sanktioner mot avvikelser från den infördes. Före införandet av 2008 års arbetskontraktslag uppskattade Kinas statliga och enda tillåtna fackförbund (ACFTU) att endast tio procent av landets arbetskraft hade anställningskontrakt. Även om utvecklingen går åt rätt håll har i dagsläget uppskattningsvis färre än 50 procent kontrakt.

– Trots lagens begränsade genomslagskraft har den satt igång en diskussion i Kina. Den har väckt arbetstagarnas medvetenhet om att de har rättigheter, säger Oscar Berger.

Provincerna bedöms efter sin finansiella situation. Det är svårt att få in inkomstskatt och därför blir företagsskatten en av de viktigaste inkomstkällorna. I samband med att kontraktslagen infördes befarade många att den skulle leda till stigande personalkostnader och minskade utländska investeringar. För att upprätthålla den lokala konkurrenskraften har därför myndigheterna ofta gjort gemensam sak med företagen och infört lokala direktiv som går stick i stäv med konkurrenslagen.

Samtidigt som den nya kontraktslagen kom en lag för att stärka sysselsättningen. Den innehåller bland annat krav på tillgång till avgiftsfri arbetsförmedling i statlig regi och åtgärder mot diskriminering på arbetsmarknaden baserad på kön, handikapp och etnicitet. Lagen är dock så vagt formulerad att den sällan har tillämpats i praktiken.

Arbetslagarna saknar strejkrätt, men det finns å andra sidan inget uttalat strejckförbud. I Kina sker tiotusentals strejker per år (antalet protester är klassificerat som en statshemlighet i Kina). Myndigheterna ser med stigande oro på protesterna, ett ledord i 2008 års reformer var "samhällsstabilitet". Samtidigt med de nya kontraktslagarna infördes ett medlingssystem mellan arbetsmarknadens parter. Det har också blivit vanligare med kollektivavtal.

– Myndigheterna fascinerar av de lugna förhållanden som råder på den svenska arbetsmarknaden och vill gärna veta mer om svensk arbetsrätt. Men de har svårt att ta till sig att den svenska modellen förutsätter organisationsfrihet, säger Stefan Hult.

Det kinesiska medlingssystemet har fyra instanser. Den första instansen är konsultation i form av direkt diskussion med arbetsgivaren. Nästa instans är en medlingskommitté bestående av representanter för arbetstagarna/facket och arbetsgivarna på företagsnivå. Därefter följer ett skiljedomsförfarande i en nämnd be-



Den politiska medvetenheten har ökat hos arbetstagarna i Kina.

FOTO: Oscar Berger

stående av fackliga representanter och personer med HR-bakgrund. I sista instans görs en rättslig prövning i allmän domstol.

Endast de två sista instanserna är juridiskt bindande. ACTFU har visserligen sagt sig vilja ta tydligare ställning för arbetstagarna i sin nyvunna medlarroll men när det kommer till kritan är organisationen fortfarande ganska tandlös enligt flertalet bedömare. De två första instanserna hoppas därför ofta över medan skiljemannanämnderna och domstolarna blir överbelastade med fall, cirka 300 000 arbetsrättsliga fall per år avgörs i domstolarna.

Sveriges handel med Kina är relativt blygsam i jämförelse med vår handel med länder som Tyskland och Storbritannien. Men sedan 2006 har exporten till Kina ökat med 75 procent och utgör idag 3,6 procent av vår totala export vilket gör landet till Sveriges näst största exportland utanför Europa. Stefan Hult tror att svenska företag kan medverka till att utveckla arbetsrätten i Kina tillsammans med andra europeiska företag. Idén om företagets samhällsansvar, så

kallad Corporate Social Responsibility, ligger i tiden anser han. Oscar Berger menar att på sikt kommer företagen ha ett rent vinstintresse av att stärka arbetsrätten.

– I takt med en tilltagande brist på kvalificerad arbetskraft kommer företagen att konkurrera med varandra genom bättre arbetsvillkor, säger Oscar Berger.

Seminarieret ingår i en seminarieserie och anordnades av Institutet för social civilrätt. Seminarieserien är en del av ett flerårigt internationellt forskningsprogram om arbetsrättens förutsättningar i en globaliserad värld: Reglering av marknader och arbete, ReMarkLab. Resultat från forskningsprogrammet kommer att presenteras under våren 2012.

I juridikens skärningspunkter

Juridik, politik och journalistik – tre olika diskurser, samma arena

Vilka är likheterna och skillnaderna mellan juridik, politik och journalistik? Den frågan diskuterades på ett seminarium i allmän rättslära den 6 december.

Inledde gjorde Maria Abrahamsson, jurist, moderat riksdagsledamot och före detta ledarskribent på Svenska Dagbladet.

Efter avklarad examen i juridik anställdes hon på justitiedepartementet och kort därefter blev hon brevskrivare och talskrivare åt dåvarande justitieministern Gun Hellsvik. Det var först då som Maria Abrahamsson såg kopplingen mellan juridik och politik, detta talades det sällan om under juristutbildningen enligt henne.

Till Svenska Dagbladets ledarredaktion kom hon 1996.

– Jag kände mer nytta där av min juristutbildning än på regeringskansliet. Och det säger en hel del om den juridiska kompetensen bland journalister. En del journalister gör rena sakfel som till exempel att blanda ihop "åtalad" och "häktad".

Hon är noga med att skilja mellan journalister och ledarskribenter.

– Min uppfattning är att en journalist ska vara objektiv. Det ska inte en ledarskribent vara.

Journalister kan dock inte ensamma bära ansvaret för klavertrampen i den juridiska begreppsdjungeln, tycker Maria Abrahamsson. Jurister måste bli bättre på att förmedla juridiska frågor till den breda allmänheten. Hon konstaterar att man inom domstolsväsendet numer mycket medvetet jobbar med att lära sig bemöta media.

– Det skulle vara intressant att göra en jämförelse över tid. Har journalistikens rapportering i rättsfrågor blivit bättre sedan domstolarna började arbeta med relationen till media?

Maria Abrahamsson avrundade sin inledning med att kasta ut en fråga till deltagarna: Är det bra att myndigheter och politiker använder sociala media?

– Jag tycker att det är positivt. Om en person med makt får komma till tals utan att det som

sägs filtreras av en journalist får man en mer nyanserad bild av det han eller hon vill säga, sa Christina Ramberg, professor i civilrätt.

Mauro Zamboni, professor i allmän rättslära var mer skeptisk.

– Man bedömer offentliga personer utifrån deras offentliga agerande. Deras privatliv är ointressant och kan undergräva deras förtroende.

Han fick medhåll från Katarina Fast, doktorand i finansrätt.

– Det får inte föreligga några oklarheter om myndigheternas roll i ett rättssamhälle. Utövar man offentlig makt får inte gränsen mellan det privata och offentliga luckras upp. Det öppnar för en försätlig soft power som underminerar principen om likabehandling.

Professorn emeritus i civilrätt, Jan Ramberg, menade att det finns en klar skiljelinje mellan politik och juridik; lagstiftning är politik medan den dömande makten är lagstiftningsteknik. I anslutning till Jan Rambergs kategorisering undrade Maria Abrahamsson om inte borttagandet av uppenbarhetskriteriet i RF 11:14 kan ses som ett politiserande av domstolsväsendet.

Mauro Zamboni tyckte att det finns för få jurister i svensk politik. Maria Abrahamsson höll med om att det är tunnslätt med jurister i riksdagen och att den juridiska kompetensen bland svenska politiker gärna kunde vara bättre. Deras åsikt om hur folkviljan bör representeras gick delvis isär. Medan Mauro Zamboni ansåg att riksdagen i första hand ska återspegla folkets åsikter tyckte Maria Abrahamsson att en riksdag som återspeglar befolkningen har ett värde i sig genom att ge det politiska systemet trovärdighet. Juridisk kompetens bistår de sakkunniga tjänstemännen med. På den punkten finns dock ett växande problem enligt Maria Abrahamsson.

– Tjänstemännen ska se till att politikernas beslut blir lagtekniskt korrekta. Att jobba som tjänsteman på regeringskansliet kan vara ett led i domarkarriären. Men i takt med att domarbrevet blivit mindre attraktivt har konkurrensen



Maria Abrahamsson.

minskat och följaktligen har kompetensen hos tjänstemännen försämrats. Lägg därtill att Statens offentliga utredningar har blivit allt kortare så är det inte så märkligt att det blir konstigheter i lagstiftningen.

Kanske skulle Sverige behöva en utbildning i hur man skriver lagar, menade Mauro Zamboni. Sådana utbildningar finns i de flesta andra europeiska länder.

– Att skriva domar är inte samma sak som att skriva lagar. Det kräver helt olika utbildningar, sa Mauro Zamboni.

Seminarieriet ingick som en del i seminarieriet i allmän rättslära. Ett återkommande tema i seminarieriet är just relationen mellan juridik, politik och journalistik.

Ny it-rättskurs kompletterar gammal

Den svenskspråkiga kursen IT-rätt, 15 hp, har getts under flera år. Sedan våren 2011 finns dessutom en specialkurs om 15 hp på engelska: Law and Information Communication Technology (Law and ICT). Sofia Lord har valt båda.

– Det är värt att läsa båda kurserna eftersom IT-rätt är ett så pass omfattande ämne, säger Sofia Lord.

Stanley Greenstein, som är kursföreläsare för Law and ICT, tycker att de två kurserna kompletterar varandra.

– IT-rätten koncentrerar sig på svensk materiell rätt medan Law and ICT är mer inriktad på hur digitaliseringen inverkar på den juridiska metoden. Kursen är en kortare variant av magisterprogrammet i Law and IT.

I specialkursen Law and ICT lär man sig att förstå de juridiska konsekvenserna av en IT-applikation. Det behövs juridiska insikter i samband med systemdesign, utveckling och administration. Nya IT-applikationer är av stort värde för samhället men kan påverka rättssäkerheten om man inte tar hänsyn till de juridiska

principerna redan från början. Kursen har ämnesöverskridande inslag. För att studenterna ska förstå de tekniska resonemangen ingår delmoment om grundläggande informationsteknologi. Stanley Greenstein menar att jurister utgör en viktig kugge i systemutvecklingen.

– Tidigare var det huvudsakligen tekniker som utvecklade IT-systemen. Genom att jurister i allt större utsträckning deltar redan i ett initiativ skede och är proaktiva kan de problematisera tekniken och borga för att den får en utformning som tillgodoser skyddsintressen som personlig integritet, upphovsrätt och myndigheternas skyldighet att uppfylla olika legala krav.

I Law and ICT får studenterna bland annat delta i ett avtalsspel. När Sofia Lord gick kursen handlade caset om ett svenskt företag som ville upphandla en programvara. Uppgiften var att skriva ett avtal med utgångspunkt från det Svenska standardavtalet Avtal 90. Ett annat delmoment handlade om infrastruktur och säkerhet, exempelvis vilka konsekvenser det skulle få om det svenska delen av internetsystemet slogs

ut av en hackerattack. En del av examinationen bestod i att studenterna fick skriva ett paper i en IT-rättslig fråga.

– Jag skrev om datalagringsdirektivet. Frågan är intressant eftersom den berör konflikten mellan brottsbekämpning, rättssäkerhet och personlig integritet, säger Sofia Lord.

För närvarande läser hon den svenska kursen IT-rätt. Kursen har många föreläsare från det praktiska rättslivet och innehåller flera studiebesök, bland annat på Mannheimer Swartling, Datainspektionen, Post- och telestyrelsen samt Yttrandefrihetskommittén.

– Det är roligt, för det är inte så ofta annars man får komma ut i verkligheten på juristutbildningen.

Sofia Lord skulle mycket väl kunna tänka sig att jobba med IT-rättsliga frågor när hon är klar.

– Internets framtid kommer att avgöras under de närmaste åren. IT-rätt är ett ideologiskt sprängfyllt ämne med många intressen.

Ny avhandling om patentlicensavtal

Den 15 november 2011 disputerade Vladimir Bastidas på avhandlingen Promoting Innovation? – A Legal and Economic Analysis of the Application of Article 101 TFEU to Patent Technology Transfer Agreements.

I avhandlingen analyserar Vladimir Bastidas de ekonomiska effekterna av klausuler som förekommer i patentlicensavtal utifrån i vilken utsträckning de minimerar transaktionskostnaderna. Baserat på dessa analyser utvärderar han regleringen av patentlicensavtalsklausuler i Artikel 101(1) Treaty of the Functioning of the European Union (TFEU).

Han konstaterar att en mer tillåtande inställning till patentlicensavtalsklausuler i många fall skulle effektivisera marknaden. Resultaten är dock inte entydiga; i vissa fall medför ett transaktionskostnadsperspektiv tvärtom att en striktare reglering är att rekommendera.

Att prenumerera på Juridicums nyhetsbrev är gratis. Skicka din postadress till staffan.westerlund@juridicum.su.se så får du nästa nyhetsbrev i din brevlåda.

Gästforskning om barnsexturism

David Fisher, professor i internationell rätt, har under oktober-december varit gästprofessor vid Chulalongkorn University, Faculty of Law (Bangkok), där han bedrivit forskning kring barnsexturism och möjligheterna att åtala och döma för dessa brott i landet där den misstänkte är bosatt (till exempel Sverige).

Problemet är annars att barnsexturism lätt kommer undan rättvisan i ett land som Thailand genom att helt enkelt återvända hem. I samband med sitt forskningsprojekt höll David Fisher ett föredrag på Thailands National Justice Academy över ämnet "Extraterritorial Jurisdiction for Child Sex Tourism Crimes".

Föredraget bevisades av höga domare, parlamentariker men också Prinsessan Pa, tillika åklagare, som är känd i landet för sina insatser mot sexuell exploatering av barn och kvinnor. Juridicum har från och med i år studentutbyte med Chulalongkorn University, Faculty of Law.

På juridicum.su.se

- Cecilia Magnusson Sjöberg, Laura Carlson och Sanna Wolk har beviljats över 5 miljoner kronor
- Jurist tar nytt grepp om Östersjöns miljö
- Nils Wahl nomineras till generaladvokat vid EU-domstolen
- Centrum för rättvisa belönar Stockholmsstudent
- Stipendium till bästa uppsatsen inom området juridik och IT
- Utlysning av stipendier - Edvard Casse och Lars Hjerner stiftelser
- Ny bok: Gränsöverskridande – en förvaltningsrättslig knäckfråga
- Per Larsson beviljas över en halv miljon
- Christer Silfverberg – nytt justitieråd
- Behövs en civilkuragelag?